

K NĚKTERÝM INSTITUCÍM TISKOVÉHO PRÁVA ANGLICKÉ
BURŽOASNÍ REVOLUCE 1640—1660К НЕКОТОРЫМ ВОПРОСАМ ПРАВА ПЕЧАТАНИЯ АНГЛИЙСКОЙ
БУРЖУАЗНОЙ РЕВОЛЮЦИИ В 1640—1660 ГГ.ZU EINIGEN INSTITUTIONEN DES PRESSRECHTES IN DER ENGLISCHEN
BÜRGERLICHEN REVOLUTION 1640—1660

STANISLAV BALÍK

Tiskové právo bylo jedním z nemálo důležitých a zajímavých odvětví anglického práva za buržoazní revoluce v letech 1640—1660.

Vyplývá to z úlohy, kterou tisk sehrál nejen v revolučním zápase mezi králem a parlamentem, ale i ve střetnutích mezi jednotlivými třídními složkami parlamentního tábora.

Revoluční tiskové právo, revoluční tiskové zákony, měly pouze *dočasné* trvání, protože se — stejně jako vůbec celé revoluční zákonodárství — nepokládají za součást anglického právního řádu. Přesto, že jako předpisy z doby „mezivládí“¹⁾ platily pouze několik let, zanechaly své stopy i v pozdějším anglickém tiskovém právu. Samy naopak navazovaly na tiskové právo předrevoluční.

I.

Tisk byl znám v Anglii už v sedmdesátých letech XV. stol. Tiskové právo se začalo formovat v 1. polovině XVI. století.

Časově nejdřív se objevují *výsady* či *privilegia proti patisku*, udělovaná zpravidla na dobu 6—7 let, a to v zásadě jen nakladatelům, nikoli autorům. Autor je mohl získat jen tehdy, byl-li současně také nakladatelem.²⁾ Nejstarší známá výsada byla poskytnuta už r. 1518.³⁾ Podstata výsad proti patisku spočívala v tom, že „tiskař, pokud se týče nakladatel vzat byl pod ochranu tím způsobem, že všem třetím osobám bylo jistou řadu let (počínaje od vydání knihy) zapověděno knihu privilegovanou tisknout anebo, byla-li

¹⁾ Revoluční předpisy byly vydány pod názvem *Acts and Ordinances of the Interregnum, 1642—1660*.

²⁾ K. KADLEC, *Počátky práva autorského*. Studie o vzájemných poměrech tiskařů a spisovatelů v minulých stoletích. Otištěno z Časopisu Musea král. Českého. Praha, 1893, str. 28—29; J. G. Tabašnikov, *Litěraturnaja, muzykalnaja i chudožestvěnnaja sobstvěnnost*, I, S. Petěrburg, 1878, str. 283.

³⁾ KADLEC, *Počátky*, str. 28; Tabašnikov, *Litěraturnaja, muzykalnaja i chudožestvěnnaja sobstvěnnost*, I, str. 283.

jinde patištěna, prodávati a vůbec šířiti.“⁴⁾ Tyto výsady proti patisku (nakladatelské výsady) je třeba odlišovat od *živnostenských, tiskařských výsad vůbec*, které, jak ukázal K. KADLEC,“ poskytovány byly jednotlivcům tím způsobem, že nikdo třetí nesměl knihy jistého druhů vůbec *ani poprvé* tisknouti.“⁵⁾ V případě živnostenské, tiskařské výsady šlo totiž o tiskový monopol, tj. o výlučné právo tisknout určitý druh knih.⁶⁾ Zprvu tento monopol mělo Společenstvo tiskařů (Stationers' Company), založené královnou Alžbětou r. 1566.⁷⁾ Později, v souvislosti s rostoucím prodejem monopolů korunou, je získávali i jednotlivci (nečlenové společenstva), většinou dvořané.

O něco později než privilegia proti patisku se objevují královské *vyhlášky* (Proclamations) o tisku, jichž byla během XVI. a 1. poloviny XVII. stol. vydána celá řada.⁸⁾ Šlo v zásadě buď o vyhlášky specifické povahy, týkající se jen konkrétních spisů a osob, nebo o vyhlášky obecnější povahy, upravující určitou otázku nebo otázky tiskového práva všeobecně, bez zřetele na konkrétní spisy a osoby. Pro vývoj tiskového práva a jeho nejdůležitějších institucí měly větší význam královské vyhlášky obecnější povahy.

Dalšími důležitými prameny předrevolučního tiskového práva jsou dekret Tajné rady z r. 1566, dva výnosy Hvězdné komory z let 1586 a 1637, královské pověření Vysoké komise z let 1611 a 1613 a konečně i některé statuty o trestním právu, vydané v XVI. stol. Jindřichem VIII., Eduardem VI. a Alžbětou. Daleko nejvýznamnější z předrevolučních pramenů tiskového práva byly oba zmíněné výnosy Hvězdné komory.

K pramenům revolučního tiskového práva počítáme především ordonance z let 1643, 1647, 1649 a 1652/53 a „Zvláštní řád obou sněmoven o nezákonném tisku a o potlačení všech lživých a pohoršlivých spisků“ ze srpna 1642. Dále k nim patří některé speciální deklarace parlamentu (zejména z let 1649, 1650, 1660), nepřímo se dotýkají tiskového práva i statuty z r. 1641 o zrušení Hvězdné komory a Vysoké komise aj.

II.

Jedním z nejdůležitějších právních zařízení, upravených velmi důkladně a podrobně jak v předrevolučním, tak v revolučním tiskovém právu, byla *cenzura*.

⁴⁾ KADLEC, *Počátky*, str. 8.

⁵⁾ KADLEC, *Počátky*, str. 9.

⁶⁾ Podrobněji jsem se zabýval otázkou monopolů v Anglii během XVI. a v první polovině XVII. stol. ve statí *Některá významná ustanovení massachusettského „Zákonníku svobod“*, uveřejněné ve sborníku *Acta universitatis Carolinae, Iuridica III*, Praha, 1958, str. 261—275.

⁷⁾ W. S. HOLDSWORTH, *A History of English Law*, VI, Londýn, 1937, str. 362 n.

⁸⁾ Srov. *A Bibliography of the Royal Proclamations of the Tudor and Stuart Sovereigns* ...1485—1714, Vol. I. England and Wales. Vyd. R. Steele, Oxford, 1910, č. 174, 253, 271, 295, 461, 638, 656, 659, 702, 770, 775, 802, 812, 1362, 1401, 1412, 1720, 1724, 1746 a 1814.

Objevila se v okamžiku, kdy si stát uvědomil nebezpečnost tisku a stanovil, že knihy se mohou vydávat až po předběžné prohlídce a schválení příslušnými orgány.⁹⁾

Tento požadavek vyplynul už z královské vyhlášky z r. 1538,¹⁰⁾ nařizující předběžné zkoumání a povolování tisku všech anglicky psaných knih, včetně překladů Písma a jeho částí. Prosazuje jej i čl. LI „Pokynů, daných Jejím Veličenstvem jak duchovenstvu, tak lajkům tohoto království“ z r. 1559.¹¹⁾

Zvlášť zdůrazněna byla myšlenka cenzury ve výnosech Hvězdne komory o tisku a tiskařích.

První z nich, výnos z r. 1586, navazující na poněkud mezerovitý dekret Tajné rady z r. 1566 (obsahoval zákaz tisku, dovozu a prodeje knih, tištěných a dovezených v rozporu s tiskovými předpisy),¹²⁾ soustředil ustanovení o cenzuře v odst. IV. Podle něho měly být knihy před vytištěním „nejdříve shlednuty a pročteny (to be seen and perused)“ příslušnými orgány.¹³⁾

Na výnos z r. 1586, potvrzený výslovně královskou vyhláškou z r. 1623¹⁴⁾, navázala i vyhláška z r. 1624¹⁵⁾ proti buřičským, papeženeckým a puritánským knihám a spiskům a posléze také výnos Hvězdne komory z r. 1637.¹⁶⁾

Tento výnos byl jakýmsi vyvrcholením snah královské moci o ovládnutí tisku. Pojednával o cenzuře a jejích orgánech v čl. II—IV a XVIII. Soustředil ji v rukou nejdůležitějších duchovních a světských hodnostářů a přesně vymezil, jaké knihy mají zkoumat.

Uskutečněním požadavku, aby se knihy tiskly a vydávaly jen po předběžné prohlídce a schválení cenzurou, dosáhla královská moc toho, že knihy musely projít úředním zkoumáním nezávadnosti svého obsahu. Censura zde působila, řečeno MARXOVÝMI slovy, jako „oficiální kritika“.¹⁷⁾ Jejím účelem bylo chránit stávající společenský řád v Anglii.

Cenzuru prováděly podle uvedených předpisů nejrůznější duchovní a světské orgány feudální absolutní monarchie v Anglii: král (královna), členové Tajné rady, arcibiskupové, biskupové, předsedové nejvyšších sou-

⁹⁾ KADLEC, *Počátky*, str. 9.

¹⁰⁾ STEELE, *A Bibliography*, I, č. 174.

¹¹⁾ „Injunctions given by the Queen's Majesty, as well to the clergy, as to the laity, of this realm“ v G. W. Prothero, *Select Statutes and other Constitutional Documents... of Elizabeth and James I*, 4. vyd., Oxford, 1913, str. 184. Čl. LI je na str. 188—189.

¹²⁾ PROTHERO, *Select Statutes*, str. 168; J. R. Tanner, *Tudor Constitutional Documents A. D. 1485—1603*, Cambridge, 1922, str. 245—247.

¹³⁾ PROTHERO, *Select Statutes*, str. 169; Tanner, *Tudor Constitutional Documents*, str. 279 n.

¹⁴⁾ STEELE, *A Bibliography*, I, č. 1362; Prothero, *Select Statutes*, str. 394—395.

¹⁵⁾ STEELE, *A Bibliography*, I, č. 1383; Prothero, *Select Statutes*, str. 395—396.

¹⁶⁾ E. ARBER, *A Transcript of the Stationers' Registers (1554—1640)*, IV, Londýn, 1876, str. 529—536.

¹⁷⁾ K. MARX — B. ENGELS, *Spisy*, I, Praha, 1956, str. 21.

dů, kancléři a vicekancléři universit, dvorní maršálek atd., nebo osoby, jimi pověřené.

Cenzurní orgány měly za úkol knihy nejen zkoumat, ale také povolovat jejich tisk, pokud ovšem kniha měla z hlediska cenzury nezávadný obsah. *Cenzurní povolení* či *cenzurní aprobace* nelze však směřovat, jak na to poukázal už KADLEC, s výsadami proti patisku či výsadami nakladatelskými.¹⁸

Tisková cenzura, kterou Marx výstižně popsal jako „policejní ochranné opatření proti svobodě“¹⁹), stala se během XVI. a první poloviny XVII. stol. strašnou zbraní v rukou státu. Anglický tisk byl nucen s touto zbraní svádět neustále „tuhé, často barbarské boje“.²⁰) Nemalou zásluhu na tom měla Hvězdna komora, která nemilosrdně stíhala a trestala každé porušení tiskových předpisů. Výmluvným svědectvím o tom je případ Johna Lilburna, odsouzeného Hvězdou komorou pro tisk puritánských knih k pokutě 500 liber, veřejnému bičování, postavení na pranýř a samovazbě v okovech.²¹)

Předrevoluční cenzurní soustava se zhroutila r. 1641 po zrušení Hvězdny komory zákonem Karla I. (17, 10). Tento zákon napadal mimo jiné i nezákonnou praxi vydávání výnosů Hvězdou komorou.²²) Z toho lze nepřímo vyvodit, že Dlouhý parlament pokládal s největší pravděpodobností za nezákonné i oba tiskové výnosy Hvězdny komory.

Důsledkem rozvrácení důmyslné soustavy tiskové cenzury, vybudované za feudální absolutní monarchie v XVI. a první polovině XVII. stol., byl živelný vznik a rozvoj svobodného necenzurovaného tisku.

Období svobody tisku netrvalo však příliš dlouho, protože i rodící se buržoazní stát se vrátil brzy k myšlence tiskové cenzury.

A tak již r. 1642 zasáhl parlament do tisku vydáním „Zvláštního řádu obou sněmoven o nezákonném tisku a o potlačení lživých a pohoršlivých spisků“²³), jímž byla zavedena předběžná cenzura spisů, vydávaných anglickým parlamentem.

Dalším právním předpisem, upravujícím cenzuru, byla tisková ordonance Dlouhého parlamentu ze dne 14. června 1643.²⁴)

Její vydání bývá někdy spojováno s předcházejícím podáním remonstrace Společenstva tiskařů anglickému parlamentu.²⁵) Mám za to, že re-

¹⁸) KADLEC, *Počátky*, str. 9.

¹⁹) MARX — ENGELS, *Spisy*, I, str. 76.

²⁰) MARX — ENGELS, *Spisy*, I, str. 56.

²¹) *Anglijskaja buržuaznaja revolucija XVII věka*. Red. E. A. Kosminskij a Ja. A. Levickij, I, Moskva, 1954, str. 202. K Lilburnovu případu srov. dále J. F. Stephen, *A History of the Criminal Law of England*, I, Londýn, 1883, str. 343n.

²²) S. R. GARDINER, *Constitutional Documents of the Puritan Revolution, 1625—1660*, 3. vyd., Oxford, 1906, str. 181.

²³) STEELE, *A Bibliography*, I, č. 2255.

²⁴) *Acts and Ordinances of the Interregnum, 1642—1660*. Sebrali a vydali C. H. Firth a R. S. Rait, I, Londýn, 1911, str. 184—186.

²⁵) Srov. *Encyclopedie of the Social Sciences*. Vyd. Edwin R. A. Seligman, XII, New York, 1934, str. 140.

monstraci lze stěží pokládat za jediný a hlavní důvod. Nelze totiž přehlížet okolnost, že ordonance byla vydána parlamentem už za občanské války s králem, v době pro parlament a zejména jeho presbyteriánské vedení velmi kritické.²⁶⁾ Presbyteriáni, kteří byli v podstatě mluvčími pravého křídla anglické revoluce²⁷⁾, museli čelit nejen royalistům, ale zejména také kritice, vedené proti nim přímo z parlamentního tábora independenty a levellery, tj. radikálnějšími a pokrokovějšími složkami revoluce. Snaha zákonodárců umlčet i pokrokové síly vtiskla ordonanci reakční ráz a vyvolala její ostrou kritiku. Klasickou se v tomto směru stala MILTONOVA *Areopagitica* aneb řeč o svobodě tisku z r. 1644.²⁸⁾

Ordonance předpokládala ve svém odst. I. předběžné zkoumání a povolování tisku knih členy parlamentu či jeho tiskovou komisí. Cenzorů byli rozděleni do skupin podle toho, o jaké knihy šlo (jména cenzorů a výpočet oborů uvádí příloha ordonance). Tisk parlamentních deklarací a nařízení zkoumala a povolovala výhradně parlamentní tisková komise. Ordonance zároveň stanovila, jakým způsobem má být stíháno a trestáno porušování předpisů o cenzuře vydávaných knih. Obnovená cenzura se vztahovala na všechny vydávané knihy.

Další tisková ordonance, vydaná pravděpodobně na přímý popud vrchního velitele parlamentní armády generála Fairfaxe²⁹⁾ dne 30. září 1647,³⁰⁾ se zabývala cenzurou pouze okrajově, soustřeďujíc se spíš na podrobnější vymezení tiskových trestných činů, organizaci boje proti existujícímu nezákonnému tisku atd.

První tisková ordonance anglické republiky, přijatá 20. září 1649³¹⁾ v době rozhodného střetnutí independentů s levellery a diggery,³²⁾ pověřovala výkonem cenzury vedle tajemníka parlamentu také zmocněnce státní rady a tajemníka armády. Tato skutečnost svědčí o rychle rostoucí úloze armády v politickém životě země.

Ordonance, ovlivněná silně výnosem Hvězdné komory z r. 1637³³⁾, soustředila se po jeho vzoru ještě více než předchozí ordonance na boj proti necenzurovanému tisku, na tiskové trestné činy, na podrobnou úpravu tiskařského řemesla atd. Měla platit jen dva roky, do 29. září 1651.

Avšak již v lednu 1652/53 vydal zbytek Dlouhého parlamentu (Rump

²⁶⁾ Srov. *Anglijskaja buržuaznaja revolucija*, I, str. 172.

²⁷⁾ Srov. D. N. PRITT, *John Milton, Poet and Revolutionary*. České résumé VI. Outraty. Vyšlo ve sborníku *Acta universitatis Carolinae, Iuridica III*, Praha, 1959, str. 12.

²⁸⁾ J. MILTON, *Areopagitica aneb řeč o svobodě tisku*. Přel. J. Milde, Praha, 1946. Rozbor Miltonova spisku podal nověji D. N. Pritt ve výše citované práci, str. 11n.

²⁹⁾ *Acts and Ordinances*, I, str. 1021—1023.

³⁰⁾ Srov. k tomu *Leveller Manifestoes of the Puritan Revolution*. Vyd. D. M. Wolfe s předmluvou Ch. A. Bearda, New York, 1943, str. 323.

³¹⁾ *Acts and Ordinances*, II, str. 245—254.

³²⁾ *Anglijskaja buržuaznaja revolucija*, I, str. 318n.

³³⁾ HOLDSWORTH, *A History*, VI, str. 372.

parlament) další ordonanci o tisku³⁴⁾, již byla obnovena v plném rozsahu platnost ordonance z r. 1649.

Poslední ordonance, věnující se zejména podrobné úpravě tiskařského řemesla, zasáhla do cenzury jen tím, že omezila svým čl. IX pravomoc zástupce armády.

Revoluční cenzura, jejíž vývoj jsme se pokusili nastínit, zůstává samozřejmě rovněž „policejním ochranným opatřením proti svobodě“ i „oficiální kritikou“, namířenou ovšem proti *jiným* třídním a politickým silám, než cenzura předrevoluční. Je to jev celkem pochopitelný, protože jde o cenzuru jiného historického typu. Cenzuru před revolucí, jak jsme výše naznačili, prováděly nejdůležitější orgány feudální absolutní monarchie. Celá cenzurní soustava se opírala o hlavní pilíře doživajícího společenského řádu (královská moc, anglikánský episkopát, Hvězdná komora, Vysoká komise). Za revoluce ji prováděly nejdůležitější orgány rodícího se buržoazního státu. Cenzurní soustava se opírala o vedoucí složky revoluce a nového státu, parlament a armádu. Co do forem a způsobu provádění cenzury byla revoluční úprava pod vlivem právní úpravy předrevoluční, který vzrůstal postupně od ordonance k ordonanci.

III.

Předpisy o cenzuře tvořily jednu z nejdůležitějších součástí právních předpisů o pořádku ve věcech tiskových.

Porušení tohoto pořádku, na jehož zachování měl stát svrchovaný zájem, bylo trestným činem, který se označuje v teorii trestního práva jako tiskový delikt pořádkový či trestný čin proti pořádku ve věcech tiskových.³⁵⁾

Tiskové delikty pořádkové byly v anglickém právu jak před revolucí, tak za revoluce velmi početné.

Patřily k nim trestné činy proti pořádkovým předpisům tiskového práva o cenzuře, o rozšiřování knih, o dovozu knih ze zahraničí, o patisku a po případě ještě i o některých dalších otázkách, souvisejících s pořádkem ve věcech tiskových.

Do skupiny cenzurních trestných činů, o nichž budeme mluvit nejdříve, patřily všechny trestné činy proti předpisům o předběžném zkoumání a schvalování knih.

Nejtypičtějším trestným činem tohoto druhu, upraveným v řadě tisko-

³⁴⁾ *Acts and Ordinances*, II, str. 696—699.

³⁵⁾ Srov. k tomu zejména Aug. MIŘIČKA, *Delikty tiskové ve vědě, zákonodárství i judikatuře*. Knihovna Sborníku věd právních a státních, ř. právovědecká, č. XIX, Praha, 1908 a Fr. Štorch, *Zabavení v právu tiskovém*. Knihovna Sborníku věd právních a státních, č. XVIII, Praha, 1908.

vých předpisů³⁶⁾, bylo vydání knihy bez předběžného schválení cenzurními orgány. K jeho spáchání mohlo dojít dokonce i při pouhém znovuotiskování spisů již dříve zákonně vytištěných. Nasvědčuje tomu zřetelně čl. XVIII výnosu Hvězdne komory z r. 1637³⁷⁾, požadující nové cenzurní povolení i při znovuotiskování spisu.

Jiným trestným činem této skupiny bylo pozměnění již cenzurovaného spisu bez vědomí cenzurních orgánů. Konkrétní případ tohoto trestného činu uvádí královská vyhláška z r. 1637.³⁸⁾

Další trestné činy proti cenzuře souvisely s porušením povinnosti předkládat zkušební výtisk a zahájit tisk dalších exemplářů knihy až po uplynutí lhůty 48 hodin, jak se o tom mluví v královské vyhlášce z r. 1546.³⁹⁾ Oba tyto trestné činy je možno označit za delikty cenzurní. Jak předkládání zkušebního výtisku, tak dvoudenní lhůta k dalšímu tisku sloužily totiž k tomu, aby příslušný orgán měl možnost se přesvědčit, zda obsah tiskoviny není trestný, a po případě, aby mohl zabránit dalšímu tisku spisu s trestným obsahem.

Všechny uvedené trestné činy porušovaly v podstatě ty tiskové předpisy pořádkové, jejichž účelem bylo znemožnit tisk a vydávání knih trestného obsahu.

Jiné tiskové trestné činy pořádkové směřovaly proti předpisům o rozšiřování nezákonných knih či o jejich dovozu ze zahraničí.

Nejčastějšími trestnými činy, sem spadajícími, byly *rozšiřování* (dispensing) a *dávání v oběh* (uttering) necenzurovaných tiskovin, stíhané řadou tiskových předpisů.⁴⁰⁾

Každý, komu se dostal do rukou nezákonný spis, byl povinen jej odevzdat příslušným orgánům. Neodevzdání takové tiskoviny ve stanovené lhůtě a její nedovolené držení bylo, jak vyplývá z řady tiskových předpisů⁴¹⁾, trestné, ať už šlo o konkrétní díla (např. podle vyhlášky z r.

³⁶⁾ Srov. STEELE, *A Bibliography*, I, č. 176 a 1383 (královské vyhlášky z let 1538 a 1624); PROTHERO, *Select Statutes*, str. 188—189 (čl. LI „Pokynů“) a 427—428 (čl. VI královského pověření z r. 1611 s doplňky z r. 1613); TANNER, *Tudor Constitutional Documents*, str. 245—246 (čl. I výnosu Tajné rady z r. 1566, zakazující tisk proti znění dosavadních předpisů, tedy i proti ustanovením o cenzuře) a 281—282 (čl. IV výnosu Hvězdne komory z r. 1586); ARBER, *A Transcript*, IV, str. 529—530 (čl. I a II výnosu Hvězdne komory z r. 1637).

³⁷⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 533.

³⁸⁾ STEELE, *A Bibliography*, I, č. 1746.

³⁹⁾ STEELE, *A Bibliography*, I, č. 295.

⁴⁰⁾ Srov. STEELE, *A Bibliography*, I, č. 656, 770, 775, 802, 1362, 1383, 1724 (vyhlášky z let 1570, 1583, 1588, 1623, 1624, 1636); PROTHERO, *Select Statutes*, str. 427—428 (čl. VI královského pověření Vysoké komise z r. 1611, doplněný r. 1613); TANNER, *Tudor Constitutional Documents*, str. 246 (čl. III dekretu Tajné rady z r. 1566) a 282 (čl. V výnosu Hvězdne komory z r. 1586); ARBER, *A Transcript*, IV, str. 529—530 (čl. I a II výnosu Hvězdne komory z r. 1637).

⁴¹⁾ Srov. STEELE, *A Bibliography*, I, č. 253, 295, 461, 638, 656, 688, 702, 770, 775, 802 (s odkazem na č. 775), 812, 1746, 1814) vyhlášky z let 1544, 1546, 1555, 1568—69, 1570, 1573, 1576, 1583, 1584, 1588, 1588—89, 1637, 1640). Výnosy Tajné rady

1637 o spis „An Introduction to a Deuout Life“⁴²⁾ (či o díla, určená jen obecně (např. knihy protistátního obsahu). Královská vyhláška z r. 1568/69 šla dokonce ještě dál, protože zakazovala i čtení nezákonných knih.⁴³⁾ V tomto případě však nelze mluvit o tiskovém trestném činu.

Zákaz rozšiřování nezákonných knih i povinnost odevzdat je příslušným orgánům se vztahovaly na knihy tištěné v Anglii i na díla, dovážená ze zahraničí.

Právě dovoz knih z ciziny se stát snažil co nejvíce omezit a podříditi svému dohledu. Porušení předpisů o dovozu knih lze pokládat i za trestný čin proti cenzuře, protože zejména nezákonný dovoz knih byl jedním ze způsobů obcházení cenzury. V této souvislosti je ovšem třeba si uvědomit, že pro anglické cenzurní orgány byla necenzurovanou tiskovinou každá dovezená kniha, protože cenzurní orgány nemohly samozřejmě předběžně zkoumat a schvalovat knihy, tištěné v zahraničí. Chybějící předběžné cenzurní schválení však bylo možno nahradit povolením dovozu, které se dávalo až po prozkoumání dovezené knihy. Díky tomu si cenzurní orgány mohly prověřit obsah dovážených knih. Uvedený postup logicky odpadal u knih, jejichž dovoz byl výslovně zakázán. V takovém případě cenzurní orgány knihu zabavily a odevzdaly k dalšímu řízení.

Knihy, jimž hrozil tento osud, se mohly pochopitelně dostat do Anglie pouze nelegálně tím, že se vymkly kontrole. Pachatelé se tak ovšem dopustili trestného činu proti předpisům o dovozu knih ze zahraničí a o jeho kontrole.

Nejtypičtějším trestným činem tohoto druhu byl nedovolený dovoz knih. Jeho trestnost upravovala řada tiskových předpisů⁴⁴⁾, které nebyly v otázce dovozu knih zcela jednotné. Některé z nich totiž zakazovaly dovoz všech anglických knih vůbec⁴⁵⁾, jiné jen dovoz knih určitého druhu.⁴⁶⁾

z r. 1566 a Hvězdné komory z let 1586 a 1637 předpokládají rovněž trestnost neodevzdání a nedovoleného držení nezákonných tiskovin, byť i tak činí nepřímou. Vyplyvá to ze skutečnosti, že podle všech těchto výnosů jsou stíhány osoby, u nichž se najdou nezákonné knihy, tedy, jinými slovy, osoby, které neodevzdaly a neoprávněně držely.

⁴²⁾ STEELE, A *Bibliography*, I, č. 1756.

⁴³⁾ STEELE, A *Bibliography*, I, č. 638.

⁴⁴⁾ STEELE, A *Bibliography*, I, č. 176, 295, 461, 638, 770, 775, 802, 1362, 1383, 1401, 1720, 1724 (královské vyhlášky z let 1538, 1546, 1555, 1568—69, 1583, 1584, 1623, 1624, 1624—25 a dvě z r. 1636); TANNER, *Tudor Constitutional Documents*, str. 245 (čl. I dekretu Tajné rady z r. 1566); ARBER, A *Transcript*, IV, str. 529—530 (čl. I a II výnosu Hvězdné komory z r. 1637), 531 (čl. VII), 532 (čl. XI a XII). Výnos Hvězdné komory z r. 1586 nemluví sice výslovně o dovozu knih, potvrzuje však v plné míře starší předpisy.

⁴⁵⁾ Srov. např. STEELE, A *Bibliography*, I, č. 176 (vyhláška z r. 1538); ARBER, A *Transcript*, IV, str. 532 (čl. XI a XII).

⁴⁶⁾ STEELE, A *Bibliography*, I, č. 461, 638, 656, 770, 775, 802, 1383 (vyhlášky z let 1555, 1568—69, 1570, 1583, 1584, 1588, 1624); Tanner, *Tudor Constitutional Documents*, str. 247n.; Arber, A *Transcript*, IV, str. 529 (čl. I výnosu Hvězdné komory z r. 1637).

Někdy (u spisů kacířských, puritánských, rozkolnických, papeženeckých, velezrádných a buřičských) šlo o zákaz absolutní, jindy byly z obecného zákazu připuštěny výjimky, jako např. u nezávadných knih o náboženství. Ty mohly být pak sice dováženy, ovšem jen se souhlasem cenzurních orgánů⁴⁷⁾, vyjádřeným formou cenzurního povolení k dovozu a rozšiřování knih.

Další trestný čin proti předpisům o dovozu knih souvisel s porušením povinnosti předložit seznam dovezených knih cenzurním orgánům, jak to výslovně stanoví čl. V výnosu Hvězdne komory z r. 1637.⁴⁸⁾ Trestným činem byl i pokus obejít tuto povinnost dovezením knih jinam než do londýnského přístavu⁴⁹⁾ nebo vybalením zásilky před příchodem cenzurních orgánů⁵⁰⁾. Pro nepřekážení trestného činu byli stíháni všichni celní a přístavní úředníci, kteří byli přítomni a nezabránili pachateli v rozbalení knižní zásilky.⁵¹⁾

Další skupina trestných činů, o níž je třeba se podrobněji zmínit, byly trestné činy proti předpisům o patisku a patiskařích.

Nejtypičtějším trestným činem mezi nimi bylo — jak plyne ze samé podstaty věci — vydání nějaké, už dříve tištěné knihy bez svolení fyzické nebo právnické osoby, která měla k tomuto spisu nakladatelské právo. Trestnost tohoto počínání vyplývá jak z výsad proti patisku⁵²⁾ a tiskových monopolů⁵³⁾, tak z tiskových předpisů.⁵⁴⁾

Jiným, rovněž nemálo rozšířeným trestným činem byl *dovoz patisků*, zakázaný jak výsadami proti patisku⁵⁵⁾ a tiskovými monopoly⁵⁶⁾, tak některými tiskovými předpisy, vydanými zejména v posledních dvaceti letech před revolucí.⁵⁷⁾ Pachatel byl pro tento delikt stíhán nejen tehdy,

⁴⁷⁾ STEELE, *A Bibliography*, I, č. 295, 1383 (vyhlášky z let 1546 a 1624).

⁴⁸⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 530.

⁴⁹⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 536 (čl. XXXII výnosu Hvězdne komory z r. 1637).

⁵⁰⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 531 (čl. VI výnosu Hvězdne komory z r. 1637).

⁵¹⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 531 (čl. VI výnosu Hvězdne komory z r. 1637).

⁵²⁾ Tak např. v již uvedené Pynsonově výsadě proti patisku se stanoví, že výsada byla oprávněnému dána proto, „aby nikdo tuto řeč (tištěný spis „Oratio Riccardi Pacci in pace nuperrima composita“ — S. B.) během dvou let v království Anglie netiskl (ne quis hanc orationem intra biennium in regno Anglix imprimat...)“.

⁵³⁾ Srov. HOLDSWORTH, *A History*, VI, str. 365—366.

⁵⁴⁾ STEELE, *A Bibliography*, I, č. 176 (vyhláška z r. 1538); Tanner, *Tudor Constitutional Documents*, str. 245—246 (čl. I dekretu Tajné rady z r. 1566); Prothero, *Select Statutes*, str. 427 (čl. VI pověření Vysoké komise z r. 1611, doplněný r. 1613); Arber, *A Transcript*, IV, str. 531 (čl. VII výnosu Hvězdne komory z r. 1637).

⁵⁵⁾ Srov. např. nejstarší známou anglickou výsadu proti patisku z r. 1518. Citují KADLEC, *Počátky*, str. 28 a TABAŠNIKOV, *Litěraturnaja, muzykalnaja i chudožestvennaja sobstvennost*, I, str. 283.

⁵⁶⁾ Plyne to z povahy monopolu jako výlučného práva.

⁵⁷⁾ STEELE, *A Bibliography*, I, č. 1401, 1412, 1720, 1724 (vyhlášky z let 1624—25, 1625 a dvě vyhlášky z r. 1636); ARBER, *A Transcript*, IV, str. 531 (čl. VII výnosu Hvězdne komory z r. 1637). Nepřímou také TANNER, *Tudor Constitutional Documents*, str. 245 (čl. I dekretu Tajné rady z r. 1566) a PROTHERO, *Select Statutes*, str. 427 (čl. VI pověření Vysoké komise z r. 1611, doplněný r. 1613).

když přestoupil obecný zákaz dovozu patisků všech knih či některého jejich druhu, ale i tehdy, porušil-li zákaz dovozu konkrétního, přesně stanoveného díla.

Rozšiřování patisků, ať už prodejem či jinak, bylo zakázáno — podobně jako předchozí trestné činy — jednak výsadami proti patisku a výsadami tiskařskými (tiskovými monopoly)⁵⁸), jednak tiskovými předpisy⁵⁹), stíhajícími rozšiřování patisků buď přímo nebo nepřímo. Lze např. předpokládat, že zákaz dovozu musel v konečných důsledcích směřovat i proti rozšiřování patisků, protože právě tím byl nakladatel nejvíce poškozován. Bylo však trestným činem také přechovávání patisků? O této otázce se sice v tiskových předpisech výslovně nemluví, ale byla jistě alespoň do určité míry praktická.

Východiskem pro řešení tohoto problému je královská vyhláška z r. 1636, zakazující mimo jiné i kupovat patisky SELDENOVA spisu *Mare Clausum, seu de Dominio mari*. Tento zákaz se týkal, jak se zdá, jakékoli koupě. Zákonodárce totiž, vědom si toho, že zájem oprávněného nakladatele je v každém případě koupí patisku poškozen, nerozlišoval mezi koupí za účelem dalšího prodeje (či vůbec rozšiřování) a mezi koupí pouze pro osobní potřebu kupujícího. Pro řešení naší otázky není, myslím, ani tak podstatné rozlišování účelu koupě patisku, jako spíš sám zákaz koupě. A to proto, že — vzhledem k tomuto zakazu — každý člověk, který si patisk koupil, se dopustil tiskového trestného činu pořádkového. Patisky, koupené proti zakazu, lze pak pokládat za „producta sceleris“, tj. za věci, získané trestným činem⁶⁰), kterého se v tomto případě dopustil sám majitel patisku. To samo o sobě by stačilo k tomu, aby byly zabaveny a pachatel postaven před soud při nejmenším pro jejich neodevzdání a nedovolené držení. Předpokladem ovšem je, že neodevzdání a držení věcí, získaných trestným činem, bylo trestné, a že patisky lze označit za „producta sceleris“. O tom, že patisky byly věci, získanou trestným činem, ať to bylo vedle už zmíněné koupě samo vytištění a vydání patisků (proti zakazu patisknout díla, chráněná nakladatelským právem), jejich dovoz (proti zakazu dovážet patisky chráněných děl z ciziny) či rozšiřování (proti zakazu prodávat či vůbec rozšiřovat patisky), není sporu. Patisky můžeme proto pokládat právem za spisy

⁵⁸) Plyne to ze samé podstaty těchto výsad, poskytujících výlučné právo (i rozšiřovat knihy) s vyloučením všech ostatních.

⁵⁹) STEELE, *A Bibliography*, I, č. 1362, 1412, 1720, 1724 (vyhlášky z let 1623, 1625 a dvě z r. 1636); TANNER, *Tudor Constitutional Documents*, str. 245—246 (čl. I a III deketu Tajné rady z r. 1566, z nichž lze vyvodit i zákaz rozšiřování patisků), str. 281—282 (čl. IV a V výnosu Hvězdny komory z r. 1586, stíhající nepřímo i rozšiřování patisků); PROTHERO, *Select Statutes*, str. 427—428 (čl. VI královského pověření Vysoké komise z r. 1611, doplněný r. 1613); ARBER, *A Transcript*, IV, str. 531 (čl. VII výnosu Hvězdny komory z r. 1637).

⁶⁰) Blíže k tomuto pojmu srovnej např. Fr. Štörch, *Zabavení v právu tiskovém*, str. 6.

„proti platnosti a smyslu ustanovení, zákazu nebo příkazu, obsažených... v některém ze statutů nebo zákonů tohoto království... nebo v pokynech, výsadních listinách nebo ordonancích (against the force and meaning of any ordinance, prohibition, or commandment, contained... in any the statutes or laws of this realm, or in any injunctions, letter patents, or ordinances)“⁶¹⁾ nebo za „knihy... proti... těmto nynějším ustanovením (books... contrary to... these present Ordinances)“⁶²⁾ Všechny takové nezákonné knihy (tudíž i patisky) měly být zabaveny, osoby, u nichž byly nalezeny, pohnány před soud a potrestány pro nedovolené držení.

Poslední trestný čin proti předpisům o patisku byl upraven čl. IX výnosu Hvězdne komory z r. 1637, jimž bylo zakázáno napodobovat a patisknout „jméno, název, známku nebo značku Společnosti nebo Společenstva tiskařů nebo jednotlivé osoby nebo osob (rozuměj nakladatelů — S.B.) (the name, title, mark or vinnet of the Company or Society of Stationers, or of any particular person or persons)“ bez jejich souhlasu.⁶³⁾ Tento trestný čin, při němž docházelo k patisku nakladatelských značek, je nutno odlišovat od patišťování celého díla, kdy pachatel patiskl knihu i s označeními včetně nakladatelských značek. Dále je třeba jej rozlišovat i od jiného deliktu pořádkového, totiž od neoznačení knihy předepsanými údaji.

Jak vyplývá z pojmových znaků jednotlivých trestných činů proti předpisům o patisku, byl jimi porušen pořádek ve věcech tiskových, a to v tom směru, že patisk, dovoz a rozšiřování patisků se vymykaly kontrole tisku státem. Kromě toho porušovali pachatelé právní řád ještě i tím, že ohrožovali zájmy oprávněných nakladatelů, jejichž nakladatelská práva byla státem chráněna. Tuto stránku trestných činů proti předpisům o patisku a patiskařích nelze přehlížet.

Po trestných činech proti tiskovým předpisům o cenzuře, o dovozu knih z ciziny, o rozšiřování knih a o patisku zbývá zmínit se ještě o poslední skupině trestných činů proti různým pořádkovým předpisům tiskového práva.

Do této skupiny patřilo především neoznačení knihy předepsanými údaji. Tento trestný čin, upravený podrobně některými tiskovými předpisy⁶⁴⁾, spočíval v tom, že pachatel (tiskař nebo nakladatel) vytiskl a vydal knihu bez povinného označení. O tom, co bylo povinným označením, se mluví v některých tiskových předpisech. Tak např. královská vyhláška z r. 1638 vyžadovala, aby na knize bylo otištěno povolení „s královskou

⁶¹⁾ TANNER, *Tudor Constitutional Documents*, str. 245—246 (čl. I dekretu Tajné rady z r. 1566).

⁶²⁾ TANNER, *Tudor Constitutional Documents*, str. 282 (čl. VI výnosu Hvězdne komory z r. 1586).

⁶³⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 531.

⁶⁴⁾ STEELE, *A Bibliography*, I, č. 176 a 295 (vyhlášky z let 1538 a 1546); Arber, *A Transcript*, IV, str. 530 a 531 (čl. IV a VIII výnosu Hvězdne komory z r. 1637).

výsadou k výhradnému tisku (*cum privilegio regali ad imprimendum solum*)“ a, šlo-li o překlad, jméno překladatele.⁶⁵⁾ O osm let později stanovila jiná vyhláška, že každý výtisk musí být označen jmény tiskaře a autora a datem tisku.⁶⁶⁾ A konečně výnos Hvězdné komory z r. 1637⁶⁷⁾ nařizoval, že každá kniha musí být označena jmény tiskaře, autora a nakladatele (čl. VIII) a dále, že na titulní stránce má být vytištěna censurní aprobace s uvedením jména povolujícího orgánu (čl. IV).⁶⁷⁾

Povinné označení na knihách či vůbec tiskovinách mělo sloužit nepochybně orgánům státu k usnadnění kontroly tisku. Maření této kontroly neuvedením předepsaných údajů bylo trestné jako tiskový delikt pořádkový. Pachatel se ho mohl po případě dopustiti tím, že uvedl údaje neúplné.

Kontroly tisku se dotýkal i další tiskový delikt pořádkový, který bychom mohli označit jako *neodevzdání zkušebního výtisku*. O tom, že předkládání zkušebního výtisku sloužilo k účelům censurním, lze stěží pochybovat. Proto jsme tento trestný čin zařadili už dříve mezi censurní trestné činy.

V této souvislosti je třeba ještě upozornit na ustanovení výnosu Hvězdné komory z r. 1637, v němž se nařizuje pod pohrůžkou trestu odevzdat jeden výtisk ve prospěch universitní knihovny v Oxfordu.⁶⁸⁾ V tomto případě nešlo formálně o zkušební výtisk, ale o tzv. výtisk povinný. Zkušební výtisk byl odevzdáván např. podle vyhlášky z r. 1546⁶⁹⁾ za tím účelem, aby se příslušné orgány mohly přesvědčit o nezávadnosti spisu ještě před zahájením dalšího jeho tisku. Výtisk podle čl. XXXIII výnosu Hvězdné komory měl být odevzdán pro potřeby universitní knihovny v Oxfordu, nikoli tedy formálně pro censurní orgány. Avšak i tohoto povinného výtisku mohlo být, jak se zdá, použito k censurním účelům. Nasvědčují tomu dvě skutečnosti:

Předně to, že výtisk pro knihovnu musel být odevzdán Společenstvu tiskařů, které plnilo nemálo významnou úlohu v soustavě kontroly tisku a dále, že se tak mělo stát „před veřejným prodejem řečené knihy (*before any publique venting of the said book*)“, tedy v době, kdy bylo ještě možno zabránit rozšiřování nezákonného spisu.

Pokud Společenstvo tiskařů skutečně využívalo této příležitosti k provádění kontroly tisku, plnil ovšem povinný výtisk současně i úlohu výtisku zkušebního, předkládaného k policejním účelům.

Dalšího trestného činu se mohl tiskař či nakladatel dopustit porušením předpisů o povinné registraci knih v rejstříku Společenstva tiskařů,⁷⁰⁾

⁶⁵⁾ STEELE, *A Bibliography*, I, č. 176.

⁶⁶⁾ STEELE, *A Bibliography*, I, č. 295 (vyhláška z r. 1546).

⁶⁷⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 530 a 531.

⁶⁸⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 536 (čl. XXXIII).

⁶⁹⁾ STEELE, *A Bibliography*, I, č. 295.

⁷⁰⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 531 (čl. II výnosu Hvězdné komory z r. 1637).

kteřá sloužila jednak k usnadnění kontroly tisku a zabezpečení pořádku ve věcech tiskových, jednak k ochraně nakladatelských práv.

Vedle již uvedených trestných činů zařazují do poslední skupiny tiskových deliktů pořádkových ještě — i když ne bez určitého váhání — trestné činy neoprávněného provozování tiskařského řemesla a obchodu knihami. Nelze totiž přehlížet okolnost, že požadavek právních předpisů, aby knihy tiskli a jimi obchodovali jen určití lidé, schválení cenzurními orgány, odpovídá v zásadě úsilí státu a zachování pořádku ve věcech tiskových. Jak neoprávněné provozování tiskařského řemesla, tak neoprávněné obchodování knihami bylo s tímto úsilím v rozporu, porušovalo pořádek ve věcech tiskových. Proto už r. 1586 bylo výnosem Hvězdne komory stanoveno, že tiskařské řemeslo mají vykonávat pouze vybrané osoby, schválené Vysokou komisí za účasti arcibiskupa canterburského nebo biskupa londýnského. Nikdo jiný nesměl pod pohrůžkou trestu tiskařské řemeslo provozovat.⁷¹⁾ Obdobný zákaz obsahoval i čl. XXIV výnosu Hvězdne komory z r. 1637.⁷²⁾

S podobnými omezeními se setkáváme i v případě obchodu knihami, upraveného čl. X výnosu Hvězdne komory z r. 1637, v němž se stanovilo, že obchodovat knihami mohou pouze osoby, které se učily nejméně po 7 let tiskaři nebo knihkupci.⁷³⁾ Na toto ustanovení navazoval pak i čl. XII, který zakázal cizincům či jejich tajným agentům — leda by byli členy Společenstva tiskařů — dovážet a prodávat knihy, tištěné v zahraničí.⁷⁴⁾

Všechna tato opatření, ať už se týkala tiskařské živnosti nebo obchodu knihami, měla, jak vysvitá z čl. XI výnosu Hvězdne komory z r. 1637, sloužit jednak „k předejití různým hanopisům, pamfletům a buřičským knihám (prevention of divers libels, pamphlets and seditious books)“, jednak „k lepšímu povzbuzení tiskařů v jejich počestném a poctivém snažení (for the better encouraging of Printers in their honest, and iust endeavours).“⁷⁵⁾ I zde, podobně jako v případě trestných činů proti předpisům o patisku, vystupují současně myšlenka zachování stanoveného pořádku ve věcech tiskových s myšlenkou ochrany oprávněných tiskařů a knihkupců před soutěží se strany neoprávněných tiskařů a knihkupců domácích či cizích.

Vedle uvedených trestných činů proti pořádku ve věcech tiskových stihaly tiskové předpisy také formy trestné spoluviny, zejména návod a pomoc.

O trestnosti návodu můžeme usuzovat z těch ustanovení tiskových

⁷¹⁾ TANNER, *Tudor Constitutional Documents*, str. 281 (čl. III výnosu Hvězdne komory z r. 1586).

⁷²⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 534.

⁷³⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 531—532.

⁷⁴⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 532.

⁷⁵⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 532.

předpisů, v nichž se stanoví např., že „žádná osoba... nezpůsobí, aby byly tištěny... (no person... shall... cause to be imprinted)“⁷⁶⁾ nebo, „že žádná osoba nedá podnět, aby byly přivezeny... (that no person should... procure to be brought)“⁷⁷⁾ atd. Z uvedených a podobných formulací je patrné, že zákonodárce měl na mysli návod ke spáchání trestného činu. Trestná činnost, jak můžeme usuzovat ze slov „způsobí“ nebo „dá podnět“, spočívala v tom, že určitá osoba (návodce) navedla jinou ke spáchání trestného činu.

Tiskové předpisy stihaly i osoby, které poskytly jiným prostředky ke spáchání trestného činu (tiskařské lisy a nástroje), nebo radu či jinou pomoc. Trestnost takového počínání předpokládal např. výnos Hvězdné komory z r. 1586 v čl. IV, kde se stanoví mimo jiné, že „žádná osoba... vědomě nestrpí (podtrženo mnou — S. B.), aby její tiskařský lis, sazba nebo jiné nástroje byly nějakým způsobem použity k tisku (no person... shall suffer by any means to his knowledge his Press, letters, or other instruments to be occupied in printing)“ nezákonných knih.⁷⁸⁾ Podobnou úpravu obsahují i čl. XI, XIII a XVI výnosu Hvězdné komory z r. 1637.⁷⁹⁾ Nejdůležitějším z nich je čl. XI, který přímo zakazuje „úmyslně pomáhat (willingly assist)“ pachateli při trestném činu zakázaného dovozu anglických knih z ciziny. Podle pojmových znaků trestné činnosti v citovaných ustanoveních šlo o trestný čin pomoci. Osobu, která se jí dopustila, lze pokládat za pomocníka.

Obě formy trestné spoluviny byly anglickému trestnímu právu XVI. a XVII. stol. dobře známy. Je to patrné z toho, že ve statutech z této doby se mluví o „návodcích (abettors, procurers, counsellors)“, „pomocnících (aiders)“, „účastnících (accessories)“ atd.⁸⁰⁾ Jejich trestná činnost byla charakterizována např. statutem Jindřicha VIII. (23, 8, 1) z r. 1531 jako „nabádání, návod, pomoc, podpora nebo poskytování rady (abetment, procurement, helping, maintaining or counselling)“.⁸¹⁾

Od pomoci v uvedeném smyslu je třeba odlišit případ, kdy nějaká osoba pomáhala pachateli zejména tím, že ho přechovávala a ukrývala,⁸²⁾ nebo tím, že se postavila na odpor policejním orgánům ve snaze zachránit pachatele trestného činu před zatčením a potrestáním. Tuto možnost předpokládal např. čl. IV výnosu Hvězdné komory z r. 1586.⁸³⁾ Trestnou činnost v tomto smyslu lze označit jako *nadržování*.

⁷⁶⁾ TANNER, *Tudor Constitutional Documents*, str. 281 (čl. IV výnosu Hvězdné komory z r. 1586).

⁷⁷⁾ TANNER, *Tudor Constitutional Documents*, str. 245 (čl. I dekretu Tajné rady z r. 1566).

⁷⁸⁾ TANNER, *Tudor Constitutional Documents*, str. 281—282.

⁷⁹⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 532 a 533.

⁸⁰⁾ Srov. k tomu *Laws of England*. Vyd. Earl of Halsbury aj., IX, Londýn, 1909, str. 253, pozn. i.

⁸¹⁾ *Laws of England*, IX, str. 253, pozn. i.

⁸²⁾ STEELE, *A Bibliography*, I, č. 646 a 659 (vyhlášky z r. 1570).

⁸³⁾ TANNER, *Tudor Constitutional Documents*, str. 281—282.

Účastníci na trestném činu byli stíháni stejnými tresty jako sami pachatelé. Tato zásada platila nepochybně i pro spolupachatele trestných činů tiskových, i když se o nich v tiskových předpisech výslovně nemluví.

Okruh osob, které mohly být potrestány pro ten či onen tiskový trestný čin, byl značný. Tak např. podle čl. VII výnosu Hvězdne komory, zakazujícího patisk a dovoz patisků, měl být potrestán nejen patiskař či dovozce, ale i knihař, jenž patisky vázal nebo brožoval.⁸⁴⁾ Tento jev si lze vysvětlit zákonodárcovou snahou postihnout pokud možná jakoukoli činnost, jež podle jeho mínění nějak souvisela s trestnou činností, podporovala ji atd.

Trestné činy proti pořádku ve věcech tiskových byly stíhány nejružnějším tresty: odnětím svobody, propadnutím věci, zničením a učiněním věci neupotřebitelnou, pokutou, tresty tělesnými a zneuctujícími, zákazem činnosti, zbavením úřadu. Kromě nich připouštěl výnos Hvězdne komory z r. 1637 (čl. I, IX—XI a XXIV⁸⁵⁾), jak se zdá, ještě další, blíže neurčené tresty, a královská vyhláška z r. 1588 tresty podle válečného práva.

Jedním z nejdůležitějších a nejčastějších trestů byl nepochybně trest *odnětí svobody*, ukládaný téměř ve všech případech. Spolu s tímto trestem, jež lze označit jako trest hlavní, měly být podle většiny tiskových předpisů ukládány ještě další tresty, zejména pak trest propadnutí věci nebo trest zničení a učinění věci neupotřebitelnou.

Propadnutí věci se vztahovalo na „producta sceleris“, tj. v našem případě na tiskoviny, zatím co při *zničení a učinění věci neupotřebitelnou* šlo o „instrumenta sceleris“, tj. o „věci, které jsou určeny a zároveň způsobily k tomu, aby jimi trestný čin byl spáchán; nebo kterých k účelu tomu skutečně bylo užito“⁸⁶⁾, tedy v našem případě především na tiskařské lisy a nástroje. Propadlé tiskoviny byly sice zpravidla také ničeny a činěny neupotřebitelnými⁸⁷⁾, avšak ani v tomto případě nelze propadnutí směřovat s trestem zničení a učinění věci neupotřebitelnou. Rozdíl mezi oběma tresty vysvětluje čl. VII výnosu Hvězdne komory z r. 1637, který stanovil, že materiál z tiskařských lisů a nástrojů, které měly „být zničeny a učiněny neupotřebitelnými“ to be defaced and made unserviceable⁸⁸⁾, bude vrácen do tří měsíců vlastníkům.⁸⁹⁾ Z tohoto ustanovení je totiž zřejmé, že trest zničení a učinění věci neupotřebitelnou se — na rozdíl od propadnutí, kdy dosavadní vlastník pozbývá vlastnictví, které přechází na stát — nedotýká vlastnictví.⁸⁹⁾

⁸⁴⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 531.

⁸⁵⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 529, 531—532, 534.

⁸⁶⁾ ŠTORCH, *Zabavení*, str. 6.

⁸⁷⁾ Účelem propadnutí je právě učinit tiskovinu neupotřebitelnou. Srov. k tomu MÍŘICKÁ, *Tiskové delikty*, str. 9 n.

⁸⁸⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 531.

⁸⁹⁾ K rozdílu mezi tresty propadnutí věci a zničení či učinění věci neupotřebitelnou srov. Štorch, *Zabavení*, str. 6, jehož závěry lze v tomto směru přijmout i pro anglické poměry.

Vedle už zmíněných trestů mohl být pachatel ještě potrestán pokutou, jejíž výše nebyla tiskovými předpisy stanovena.

Tělesným trestem bylo, jak je patrné z čl. XXIV výnosu Hvězdny komory z r. 1637⁹⁰⁾, bičování.

Za zneuctvující trest pak lze pokládat postavení na pranýř, předpokládané tímž ustanovením.

Tresty, o nichž jsem mluvil, mohly postihnout kteréhokoli pachatele. Platí to dokonce i v případě trestu zničení a učinění věci neupotřebitelnou, protože např. tiskařské lisy mohly patřit nezákonně někdy i osobě, jež nebyla tiskařem.

Jinak tomu bylo u zákazu činnosti, jímž mohl být postižen pouze tiskař. Tento trest mohl být různě obměňován. Nejobecnější forma zákazu byla vyjádřena slovy čl. II výnosu Hvězdny komory z r. 1637, že tiskař „bude navždy... zbaven způsobilosti vykonávat nebo provádět tiskařské umění či řemeslo (shall be for euer... disabled to use or exercise the Art or Mysterie of Printing)“⁹¹⁾ či podobnou formulací čl. II dekretu Tajné rady z roku 1566.⁹²⁾ Mírnější úprava byla zavedena čl. II výnosu Hvězdny komory z r. 1586, podle něhož mohl pachatel vykonávat řemeslo pouze jako tovaryš, nikoli jako mistr. Zde tedy nejde v pravém slova smyslu o zákaz činnosti. V souvislosti s tím obsahoval čl. II také zákaz držet tiskařský lis, což bylo jen jinou formou zákazu vykonávat povolání či řemeslo tiskařského mistra.

Rovněž další trest, zbavení úřadu, měl specifickou povahu, protože mohl být uložen pouze určité skupině pachatelů, totiž úředním osobám, které se dopustily nepřekážení trestného činu podle č. VI výnosu Hvězdny komory z r. 1637.⁹³⁾

A konečně, královská vyhláška z r. 1588 předpokládá stíhání pachatelů tiskových deliktů podle válečného práva⁹⁴⁾ vzhledem k hrozcímu nebezpečí španělského vpádu do Anglie.

Trestní sazby za různé trestné činy proti pořádku ve věcech tiskových byly v mnoha případech stejné. Z toho je patrné, že ve sféře tiskových deliktů pořádkových zákonodárci dosud plně a ve všech případech nerozlišují různý stupeň společenské nebezpečnosti jednotlivých trestných činů proti pořádku ve věcech tiskových.⁹⁵⁾ Současně s tím však, jak ještě uvidíme, rozeznávali již důsledně rozdíly ve společenské nebezpečnosti tiskových deliktů pořádkových (proti pořádku ve věcech tiskových) a tiskových deliktů obsahových (spáchaných obsahem tiskoviny).

⁹⁰⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 534.

⁹¹⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 530.

⁹²⁾ TANNER, *Tudor Constitutional Documents*, str. 246.

⁹³⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 530—531.

⁹⁴⁾ STEELE, *A Bibliography*, I, č. 802.

⁹⁵⁾ Zřetelnou výjimkou v tomto směru byly čl. IV a V výnosu Hvězdny komory z r. 1586. Srov. k tomu TANNER, *Tudor Constitutional Documents*, str. 281—282.

Právní úprava tiskových deliktů pořádkových za revoluce navazovala stále výrazněji na právní úpravu předrevoluční.

Vliv tiskového práva předrevolučního, patrný zvláště výrazně v ordonanci z r. 1649⁹⁶⁾, projevil se v několika směrech, zejména pak i v tom, že revoluční zákonodárství převzalo v zásadě celou předrevoluční soustavu trestných činů proti pořádku ve věcech tiskových.

Na této skutečnosti nemění nic celkem ani to, že zákonodárce vynechal některé trestné činy, které buď pokládal za nedůležité (jako např. neodevzdání povinných výtisků, nebo nepředložení zkušebního výtisku londýnskému starostovi a předčasné zahájení tisku) nebo které mohl postihnout v rámci nové úpravy (jako např. znovuvytištění knihy bez nového cenzurního povolení či pozměnění cenzurovaného spisu během tisku).

Podobně není třeba přeceňovat význam nových trestných činů pořádkových, jako např. vytištění aktů parlamentu bez příslušného povolení, nebo rozšiřování nezákonných spisů poštou, což byly jen jakési doplňky trestných činů už známých.

Stejně jako před revolucí stíhaly tiskové předpisy různé formy trestné spoluviny a spolupachatele, napodobující v zásadě právní úpravu dřívější. Zajímavou odchylku obsahuje čl. XI ordonance z r. 1649, podle něhož pachatel, dopustivši se úmyslně trestného činu pořádkového (např. vydáním knihy bez povinného označení), byl potrestán poprvé zničením a učiněním tiskařských lisů neupotřebitelnými, při zpětnosti (recidivě) stejnorodé zákazem činnosti.⁹⁷⁾

Současně se soustavou tiskových deliktů pořádkových byly převzaty i druhy trestů, takže se v revolučních předpisech setkáváme rovněž s tresty odnětí svobody, propadnutí věci, se zničením a učiněním věci neupotřebitelnou, s pokutou, se zákazem činnosti, s bičováním i s tresty blíže neurčenými. Pachatelé byli rovněž v některých případech trestáni několika tresty.

Revoluční tiskové právo se pokusilo vyjádřit trestními sazbami plněji a důsledněji různý stupeň společenské nebezpečnosti pachatele než právo předrevoluční tím, že odstupňovalo tresty za některé tiskové delikty pořádkové podle toho, zda se jich dopustil původce, tiskař, knihkupec atd. Dokladem toho je čl. I ordonance z r. 1647, jímž bylo zakázáno psát, tisknout, prodávat atd. knihy, pamflety či jiné podobné tiskoviny. Podle tohoto článku byl za trestnou činnost stíhán:

původce (v ordonanci *Maker, Writer, Composer*) pokutou 40 šilinků nebo odnětím svobody až na 40 dní;

tiskař pokutou 20 šilinků nebo odnětím svobody až na 20 dní a rozlámáním tiskařského lisu a nástrojů;

⁹⁶⁾ Srov. např. HOLDSWORTH, *A History*, VI, str. 372.

⁹⁷⁾ *Acts and Ordinances*, II, str. 249.

knihkupec pokutou 10 šilinků nebo vězením až na 10 dní;
podomní obchodník propadnutím tiskovin, nabízených ke koupi a zbičováním, jako by šlo o tuláka.⁹⁸⁾

Z této úpravy vyšel i čl. II ordonance z r. 1649 jen s tím rozdílem, že se v něm nemluví o tiskovinách „nepovolených (necenzurovaných, uncensored), ale o knihách „pohoršlivých nebo hanlivých (Scandalous or Libellous)“⁹⁹⁾ a že zavádí podstatně vyšší peněžité tresty (10 a 5 liber u autora a tiskaře, 40 šilinků u knihkupece).¹⁰⁰⁾ Tresty podomním obchodníkům, o nichž se nemluví už v čl. II, ale v čl. XIX, zůstaly nezměněny.¹⁰¹⁾

Revoluční tiskové právo nezůstalo jen u této odlišné úpravy, ale pokusilo se vyjádřit také výši trestů rozdíl ve společenské nebezpečnosti jednotlivých tiskových deliktů pořádkových. Podrobnou úpravou vyniká v této otázce ordonance z r. 1649, a to zvláště svými čl. III, IX, XI a XIV až XVI,¹⁰²⁾ obsahujícím nejrozličnější trestní sazby.

V tomto ohledu se ordonance z r. 1649 výrazně odlišuje od svého před-revolučního vzoru, výnosu Hvězdne komory z r. 1637, který stanovil v podobných případech pouze obecně, že pachatel má „být pokutován, uvězněn a jinak potrestán takovým jiným tělesným trestem..., jak to tento ctihodný soud (Hvězdná komora — S. B.) nebo případně řečená Vysoká komise, vyžádají-li si to některé případy, budou pokládat za vhodné (to be fined, imprisoned, and have such other corporal punishment..., as by this Honourable Court, or the said high Commission respectively, as the seuerall causes shall require, shall be thought fit)“¹⁰³⁾ atd., ponechávaje vyjádření různého stupně společenské nebezpečnosti zcela na libovůli, či lépe, na zvůli ¹⁰⁴⁾ Hvězdne komory nebo Vysoké komise.

IV.

Stát postihoval i trestné činy, spáchané obsahem tiskopisu.

O tom, že anglické právo připouštělo spáchání trestného činu obsahem tiskoviny (či vůbec nějakého díla, třeba v rukopisné podobě), svědčí např. už statuty Jindřicha VIII. (25, 22, §5) z r. 1533, Eduarda VI. (1, 12) z r. 1547 nebo Alžběty I. (13, 1) z r. 1571, stíhající velezradu, již se pachatel dopustil obsahem tiskoviny.¹⁰⁵⁾

⁹⁸⁾ *Acts and Ordinances*, I, str. 1021—1022.

⁹⁹⁾ Je ovšem nutno vidět, že knihy tohoto druhu neprošly cenzurou, takže byly rovněž „nepovolenými“.

¹⁰⁰⁾ *Acts and Ordinances*, II, str. 247.

¹⁰¹⁾ *Acts and Ordinances*, II, str. 251—252.

¹⁰²⁾ *Acts and Ordinances*, II, str. 246 a 248—251.

¹⁰³⁾ ARBER, *A Transcript*, IV, str. 531 (čl. IV výnosu Hvězdne komory z r. 1637).

¹⁰⁴⁾ Srov. k tomu usnesení anglického parlamentu o rozsudku Hvězdne komory nad Johnem Lilburnem v Stephen, *A History*, I, str. 343 n.

¹⁰⁵⁾ Srov. k těmto a dalším statutům o velezradě Holdsworth, *A History*, IV, str. 496n.

Důkaz o tom, že se u knih a vůbec tiskovin neposuzovalo jen to, zda prošly cenzurou a mají všechny předepsané náležitosti, podávají samy tiskové předpisy. Tak např. se v nich už před revolucí často mluví o knihách buřičských, velezrádných, kacířských, rozkolnických atd. Bylo to jen bližší označení pro knihy trestného obsahu, namířené proti stávajícímu politickému a náboženskému pořádku v Anglii. Za revoluce se rovněž setkáváme s označením knih jako buřičských, rouhačských atd.

Při spáchání tiskového deliktu obsahového docházelo pravidelně k souběhu s tiskovým deliktem pořádkovým. Je totiž třeba si uvědomit, že v době vypjaté censury bylo sotva možné, aby vyšla kniha trestného obsahu, aniž nedošlo také k porušení tiskových předpisů pořádkových, zejména o cenzuře¹⁰⁶⁾, již se pachatel v takovém případě musel z pochopitelných důvodů vyhýbat. Souběhem obou druhů tiskových deliktů si lze vysvětlit i skutečnost, že nezřídka se stalo podnětem k zabavení tiskovin trestného obsahu a ke stíhání pachatele tiskového deliktu obsahového nějaké porušení tiskových předpisů pořádkových, nikoli bezprostředně sám obsah tiskoviny, jehož trestnost nemohly policejní orgány často ani posoudit. Tím ovšem není řečeno, že trestný obsah tiskoviny nebyl zjištěn později a že pachatel byl potrestán jen pro tiskový delikt pořádkový a nikoli také pro trestný čin, spáchaný obsahem tiskoviny.

Podle jakých předpisů měl být pachatel potrestán v případě souběhu tiskových deliktů obsahových s pořádkovými, tiskové předpisy před revolucí ani obecně nestanovily, ponechávající tak rozhodnutí této otázky na úvaze soudu.

Za revoluce byla tato otázka upravena ordonancemi z let 1647 a 1649. První z nich, ordonance z r. 1647, stanovila, že pachatel v případě souběhu má být odsouzen jednak pro tiskový delikt pořádkový podle tiskových předpisů, jednak pro tiskový delikt obsahový „k takovým dalším trestům, které jsou předvídaný zákony této země nebo budou ukládány z moci parlamentu podle povahy trestných činů (to such further penalties by the Laws of this Land are provided, or by the authority of Parliament shall be adjudge according to the quality of such Offences)“.¹⁰⁷⁾ Tutéž zásadu převzal i čl. VII ordonance z r. 1649.¹⁰⁸⁾

„Zákony této země“ ve smyslu uvedených ustanovení byly míněny — v souladu s tím, že se v citovaných ustanoveních mluví o knihách, obsahujících „nějakou buřičskou, velezrádnou nebo rouhačskou věc (any Seditious, Treasonable or Blasphemous matter)“¹⁰⁹⁾ — nepochybně zákony o velezradě, a o rouhání se bohu, jichž byla za revoluce vydána celá řada.

¹⁰⁶⁾ Srov. k tomu ŠTORCH, *Zabavení*, str. 70.

¹⁰⁷⁾ *Acts and Ordinances*, I, str. 1023.

¹⁰⁸⁾ *Acts and Ordinances*, II, str. 247.

¹⁰⁹⁾ *Acts and Ordinances*, I, str. 1023; II, str. 247.

Z nich je patrné, že i v této době mohla být jak velezrada, tak rouhání se bohu spácháno také obsahem tiskoviny. Tak např. ordonance proti rouhání se bohu a kacířství z r. 1648 trestala hrdelním trestem mimo jiné i pachatele, kteří „úmyslně kázáním, učením, *tiskem* (podtrženo mnou — S. B.) nebo psaním (willingly by Preaching, Teaching, Printing, or Writing)“ popírali jsoucnost boží atd.¹¹⁰⁾ Rovněž jeden z prvních republikánských zákonů o velezradě, vydaný v červenci 1649, stanovil, že velezradou je, „jestliže někdo zlovolně nebo s rozmyslem uveřejní psaním, *tiskem* (podtrženo mnou — S. B.) nebo veřejným prohlášením, že řečená vláda je tyranská (if any person shall maliciously or advisedly publish, by Writing, Printing, or openly Declaring, that the said Government is Tyrannical“.¹¹¹⁾

Podobných ustanovení bychom mohli najít v revolučních zákonech ještě několik, avšak už ty příklady, které jsme uvedli, svědčí nepochybně o tom, že revoluční právo znalo a stíhalo — stejně jako právo předrevoluční — tiskové delikty obsahové.

Je nutno ovšem vidět i podstatný rozdíl v tom, že se změnily právem chráněné společenské vztahy a instituce. Tisknout spisy proti královské moci bylo před revolucí velezradou, za revoluce nikoli. Podobně tomu bylo i v jiných otázkách.

V.

Revoluční tiskové právo, jehož některými institucemi jsme se výše zabývali, bylo ve srovnání s tiskovým právem předrevolučním právem *jiného historického typu*.

Po formální stránce se revoluční tiskové právo vyvíjelo pod stále rostoucím vlivem právní úpravy dřívější.

Tato skutečnost se promítla především v právní úpravě cenzury. Dáme-li stranou jiný třídní obsah a smysl cenzury, vidíme, že revoluční cenzuru sice prováděly jiné orgány, avšak právní formy cenzury a způsob jejího provádění se v zásadě nezměnily.

Tiskové zákonodárství revoluční navázalo na dřívější právní úpravu i v otázce tiskových deliktů pořádkových. Pokusilo se však plněji a důsledněji vyjádřit rozdíly ve společenské nebezpečnosti pachatele a jednotlivých tiskových deliktů pořádkových.

Rovněž v otázce tiskových deliktů obsahových napodobilo tiskové právo revoluční dosavadní úpravu. Tiskové delikty zůstávají totiž — bez ohledu na to, že chrání jiné společenské vztahy a instituce — i za revoluce trestnými činy, jichž se pachatel dopustil obsahem tiskoviny. Stíhány měly být — a v tomto směru přináší revoluční právo jisté zpřesnění — podle obecných trestních zákonů, nikoli podle tiskových předpisů.

¹¹⁰⁾ *Acts and Ordinances*, I, str. 1133 n.

¹¹¹⁾ *Acts and Ordinances*, II, str. 193.

Jak ukazují uvedené momenty, podařilo se revolučním zákonodárcům přes značnou poplatnost dřívější úpravě vnést do tiskového práva i některé nové prvky. Tyto prvky — nemluvíme zde o změnách plynoucích z jiného historického typu — neznamenaly ovšem nějaký dalekosáhlý převrat ve formách jednotlivých institucí tiskového práva. Přesto však i ony pomohly ve své době rozvoji práva v tak důležitém odvětví, jakým bylo nejen před revolucí, ale i za revoluce tiskové právo.

Резюме

В своей статье „К некоторым вопросам права печатания английской буржуазной революции 1640—1660 гг.“, автор занимается целым рядом вопросов: источниками английского дореволюционного и революционного права печатания (глава 1), развитием цензуры, её целями и организацией во время феодальных монархий и буржуазной революции во второй главе; преступлениями против порядка управления относительно печатных дел (печатные деликты против управления) (глава 3), в 4 главе преступлениями, касающимися содержания печатного произведения (печатные деликты относительно содержания), в 5 главе излагает главные познания, которые узнал в предыдущих главах путем анализа и сравнения права печатания (дореволюционного и революционного).

Эти знания можно подытожить следующим образом:

1. Революционное право печатания было в сравнении с иным предреволюционным правом, правом иного исторического типа. Это показывает иное классовое содержание, значение права печатания, охраняющего различные общественные отношения и учреждения.
2. Относительно формальной стороны, право печатания развивается под возрастающим влиянием предыдущего правового регулирования. Это проявляется в области цензуры (правовые формы цензуры и порядок её проведения в сущности не изменились и в вопросе преступлений против порядка управления относительно печатания (печатные деликты против управления) и преступлениями относительно содержания печатного произведения.
3. Революционное право печатания внесло, несмотря на свое предыдущее оформление, некоторые новые элементы, в частности прежде всего тем, что:
 - а) оно сделало попытку более полным и более последовательным способом выразить различия в общественной опасности преступников и отдельных печатных деликтов против управления;
 - б) подчеркнуло необходимость преследовать печатные деликты относительно содержания по общим уголовным законам, а не по предписаниям, касающимся печати.

Хотя приведённые изменения не обозначают огромный переворот в формах отдельных институтов права печатания, всё — так даже помогли, само собой разумеется, в своё время развитию в такой важной отрасли права, какой является до революции и в период революции право печатания.

Zusammenfassung

Der Autor befasst sich mit einer Reihe das englische Pressrecht in der Zeit von 1640—1660 betreffenden Fragen und zwar besonders mit der Problematik der Quellen des englischen Pressrechtes (Kap. I), mit der Entwicklung, dem Ziel und der

Organisation der Zensur (Kap. II), weiter mit Straftaten gegen die Pressordnung und mit durch den Inhalt der Drucksachen begangenen Straftaten, d.h. mit Delikten materieller Natur (Kap. III und IV).

Das Resultat seiner Forschungen kann wie folgt zusammengefasst werden:

1. Das Pressrecht der Revolution, war im Vergleich mit dem vorrevolutionären Pressrecht, das Recht eines anderen historischen Typus. Es hat einen anderen Klasseninhalt und Sinn und schützt unterschiedliche gesellschaftliche Beziehungen und Institutionen.
2. In formeller Hinsicht entwickelte sich das revolutionäre Pressrecht unter einem ansteigenden Einfluss der früheren Regelung. Diese Tatsache ist besonders auf dem Gebiet der Zensur, wo sich die juristischen Formen und die Art ihrer Durchführung im Grundsatz nicht änderten und auch in Fragen der Straftaten gegen die Pressordnung, sowie bei Pressdelikten materieller Natur ersichtlich.
3. Das revolutionäre Pressrecht — trotz seiner Abhängigkeit von der früheren Regelung — brachte einige neue Elemente, die in einem Versuch bestanden,
 - a) die Unterschiede in der gesellschaftlichen Gefährlichkeit der Täter und der einzelnen Delikte gegen die Pressordnung voller und durchgehender auszudrücken und
 - b) die Notwendigkeit der Verfolgung von Pressdelikten materieller Natur durch die allgemeinen Strafgesetze und nicht nur durch Pressvorschriften zu unterstreichen.

Wenn auch diese Änderungen keine weitgehende Umwälzung der Formen der einzelnen Institutionen des Pressrechtes bedeuteten, trugen auch sie zur Entfaltung eines wichtigen Rechtszweiges bei.